

VITEZOVIĆEVA SENJČICA

(tekst i komentar)

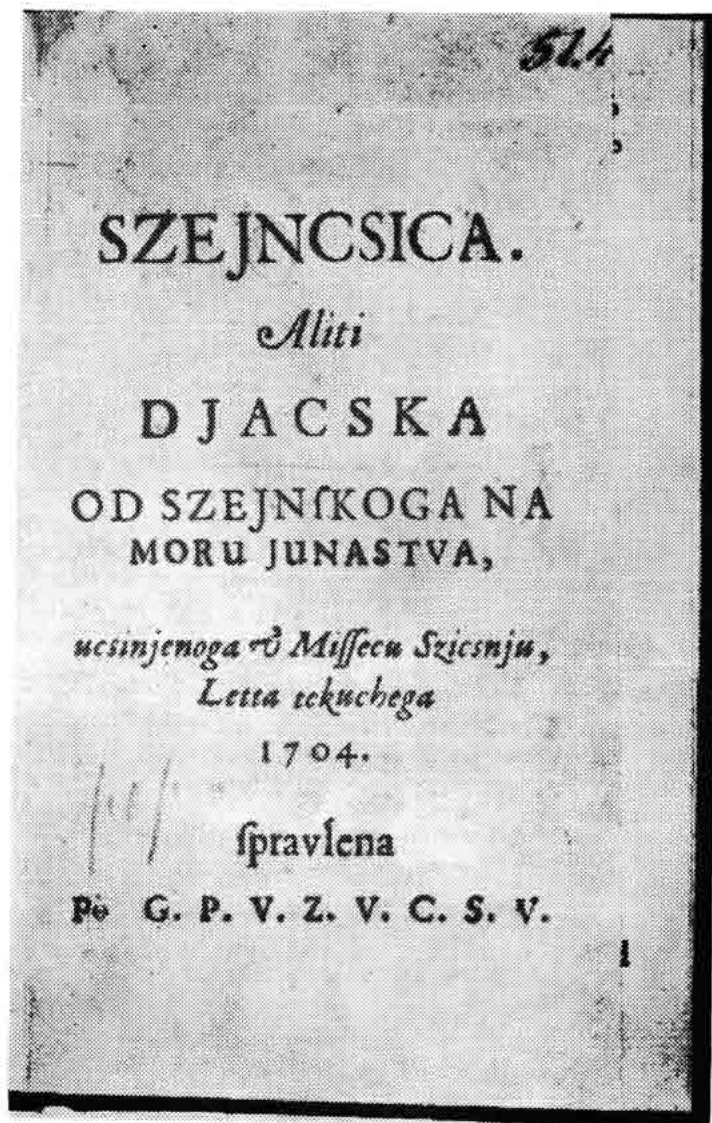
Sve do 1902. Vitezovićeva je *Senjčica* bila gotovo posve nepoznata. Tad ju je u originalnoj grafiji preštampano A. Musić (v. *Nastavni vjesnik*, sv. 10., str. 258—262.). Tekstu je dodao »lakšega razumijevanja radi nekoliko leksi-kalnih bilješki« (u svemu 8 bilježaka, napomena M. M.). Godine 1968. tekst je *Senjčice* objavio Tomo Matić, ali ne u originalnoj grafiji, nego u onakvoj kakva se rabi u Akademiju rječniku (v. *Građa za povijest književnosti hrvatske*, knj. 29., str. 166—169.). I Matić ima 16 poznatih popratnih bilježaka, ali se sve odnose na objašnjenje Vitezovićevih grafema. Iako je dakle tekst ove Vitezovićeve pjesme od 144 stiha poznat, ostaje ipak činjenica da nije u potpunosti protumačen. Budući da se sada navršava 270 godina od događaja što ga je opjevao ovaj senjski »zlatni vitez«, smatramo da će se »Senjski zbornik« bar donekle odužiti ovom velikom Senjaninu objavljivanjem njegove *Senjčice* u foto-originalu i u današnjoj grafiji uz potreban komentar kako bi postala pristupačna većem krugu čitalaca.

KOMENTAR

(Slova se odnose na retke u naslovu *Senjčice*, a brojevi na stihove. Pojedini grafemi i naglasni znakovi objašnjavaju se samo kod prve upotrebe.)

a.— Oblik *Szejncsica*, kako stoji u originalu, obično se čita kao *Senjčica* (v. npr. spomenut Musićev prilog u »*Nastavnom vjesniku*«, tako je i u knjizi V. Klaića »*Život i djela Pavla Rittera Vitezovića*«, Zagreb 1914., str. 194. i u *Kombolovoj »Povijesti hrvatske književnosti*«, Zagreb 1945., str. 268.). To znači da Vitezović rabi digram *sz* za *s*, a *cs* za *č*. Budući da piše *jn*, moglo bi se čitati *Senjčica* kako hoće T. Matić (v. *Građa*, str. 166.). Vitezovićevo se bilježenje može činiti nedosljednim jer pored *Sejn* (12. stih) piše *Senja* (4. stih), ali dosadašnji istraživači nisu uočili da nemetatiziran oblik dolazi obično kad iza *nj* slijedi vokal (uspor. *Szenja* 4. stih, *Szenjanom* 8. stih, *Szenjani* 19. stih, *Szenyu* 64. stih nasuprot *Szejn* 12. stih, *Szejnski* 92. stih, *ogajn* 93. stih). Metateza *nj* u *jn* bila je moguća jer se *n* i *j* još nisu bili slili u jedan glas, nego se izgovaralo odvojeno, npr. *Sen-ja*. Takav nesliven izgovor zabilježio je Antun Mažuranić u *Novom Vinodolskom* 1843. (v. *Kolo*, knj. 3., str. 88.).

Sl. 158 — Izvorni snimak naslovne stranice Vitezovićeve pjesme »Senjčica«, štampane 1704.

b.— *Aliti* je složeni veznik (*ali + ti*), a prvotno mu je značenje *ili*. U tom se značenju i ovdje upotrebljava.

c.— Vitezovićevo bilježenje *djacska* dopušta čitanje *djačka* i *dijačka*. Pridjev je nastao od imenice *dijak* (= đak), a nije značio samo ono što pripada dijaku, nego — mnogo češće — postaje sinonim za pridjev *latinski*. Zato je razumljivo što u Vitezovićevim djelima nalazimo npr. ovakve rečenice: »Ne najдох još nijednog pisca ni knjižnika koji bi s maloćom *dijačkih aliti latinskih* slov obilje hrvatskoga našega jezika dobro ali pravo pisal«. Međutim, u *Senjčici* riječ *djačka* znači *zacijelo pjesma*, a bit će Vitezovićeva

konstrukcija prema glagolu *jačiti* što znači *pjevati* (odatle je nastao i oblik *jačke* = *pjesme* ugarskih Hrvata).

Tekst Vitezovićeve *Senjčice* u originalnoj grafiji
—(Fotografije od 1 do 5)—

Tekst Vitezovićeve *Senjčice* u današnjoj grafiji

SENJČICA	a
aliti	b
djačka	c
od senjskoga na	d
moru junaštva	e
učinjenoga v misecu sičnju	f
leta tekućega	g
1704.	h
spravljena	i
Po G. P. V. Z. V. C. S. V.	j
x x x x x	

d/e.— *Od senjskoga na moru junaštva* = o senjskom na moru junaštvu. Vitezovićeve originalna grafija u riječima *senjskoga* i *junaštva* pokazuje da je tzv. »produženo« *s* upotrebljavao za konsonant *s* (pored *sz*), a »obično« *s* za *š*.

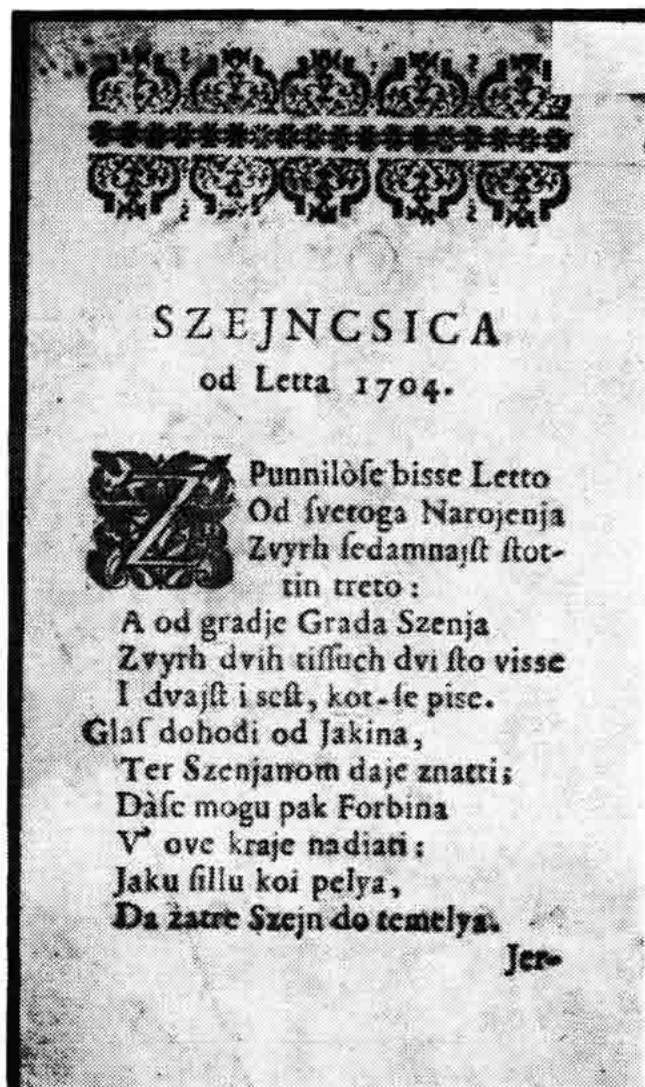
f.— *Učinjenoga* se odnosi na junaštvo, a smisao je: junaštvo koje se zbilo, dogodilo.— Prijedložno *v* umjesto *u* čakavska je karakteristika u Vitezovićevim djelima. Pored redovitog *v* nalazi se u Senjčici i prefiks *va*, npr. *vazmu* (57. stih), a samo iznimno *u* (142. stih). — Riječi *misecu* i *sičnju* svjedoče o ikavskom refleksu staroga glasa »jata«. Osim toga udvostručeno *s* u *misecu* (vidi original!) upućuje na kratkoću vokala *i*. Udvostručenim konsonantima Vitezović redovito označuje kraćinu prethodnog vokala.

h.— Junaštvo o kojem Vitezović pjeva odnosi se na podvig Senjana koji su u mjesecu siječnju 1704. godine — za vrijeme rata između Leopolda I. i francuskoga kralja Luja XIV. radi španjolske baštine — oteli Francuzima dva broda.

g.— U obliku *leta* nalazi se ekavski refleks staroga vokala »jata«. Ako se taj oblik usporedi s oblikom *misec*, jasno je da se u Vitezovićevu tekstu susrećemo s ikavsko-ekavskim refleksima (*misec* : *leto*). Taj dvostruki refleks tipična je čakavska crta u Senju koja se vlada prema tzv. pravilu Jakubinskoga, tj. *jat* se reflektira u samoglasnik *e* ispred tvrdih dentala (*t*, *d*, *n*, *r*, *s*, *z* + stražnjojezični vokal), a inače kao *i*. — U riječi *tekućega* digram *ch* služi Vitezoviću za oznaku fonema *ć*. Tako je i u ostalim primjerima.

i.— Oblik *spravljena* ili *napravljena* znači ovdje *ispjevana*. Znak nad slovom *l* oznaka je fonema *lj*.

j.— Kratice treba dopuniti ovako: G.(ospodinu) P.(avlu) V.(itezoviću) L.(latnomu) V.(itezu) C.(esarske) S.(vitlosti) V.(ićniku). To se razabire, između ostalog, po naslovu njegova djela *Priručnik* gdje stoji da je to djelo »spravljeno po Pav. Vitezoviću, Zlat. Vitezu, Ces. i Kralj. Szvitlosti Vichniku«.

1.— *Zpunilo se* = ispunilo se. *Zpunilo se biše leto* = na vršila se bijaše godina. — Znak na vokalu *o* pokazuje granicu između riječi *zpunilo* i riječi *se*.

2.— *Od svetoga narojenja* = od Kristova rođenja, tj. od nove ere. — U riječi *narojenje* (= rođenje) nalazimo čakavsku zamjenu *j* za praslavenski skup *dj*.

3.— *Zvrh sedamnajst stotin treto* = 1703. — U riječi *zvyrh* digramom *yr* označeno je vokalno *r*. Tako je u gotovo svim Vitezovićevim djelima. — Završetak *-naest* realizira se i danas u senjskom govoru kao *-najst* kako je ovdje zabilježio Vitezović. — *Stotin* (gen. množ.).

SENJČICA
od leta 1704.

Zpunilo se biše leto	1
Od svetoga narodenja	2
Zvrh sedamnajst stotin tretjo:	3
A od gradje grada Senja	4
Zvrh dvi tisuć dvisto više	5
I dvajst i šest, kot se piše.	6
Glas dohodi od Jakina,	7
Ter Senjanom daje znati;	8
Da se mogu pak Forbina	9
V ove kraje nadijati:	10
Jaku silu koji pelja,	11
Da zatre Senj do temelja.	12

4.— *Od gradje* = od izgradnje, utemeljenja, osnutka grada Senja. Oblik *gradje* Matić je pročitao kao *grade* (v. Građa, str. 166.). Mislim da je Matićevo čitanje pogrešno jer u senjskoj čakavštini Vitezovićeva doba nije bilo primarnog fonema *d* (uspor. *narodenja* umjesto *narodjenje*), a sekundarni se još nije razvio, kako svjedoče oblici sa *n-j*. Zato i ovdje treba pretpostaviti nesliven izgovor *gradje*.

5/6.— *Zvrh dvi tisuć dvisto više // i dvajst i šest, kot se piše* = 2226. Ako tom broju dodamo 1703, koliko se navodi u 3. stihu, dobit ćemo 3929. Toliko je godina, po Vitezovićevu mišljenju, prošlo od postanka Senja.

6.— *Dvajst* = 20. Nakon gubitka drugog *d* u *dvadeset* stvoren je zijev *ae* (*dvaeset*) koji se uklonio prijelazom *ae* u *ai* te zatim konsonantizacijom u *aj* — *dvajset*. Taj je oblik poznat današnjoj senjskog čakavštini i alternira s oblikom *dvajst* što ga je zabilježio Vitezović u ovoj pjesmi. — Za prilog *kot* (= kako, kao) nalazimo ovo objašnjenje u Akademijinu rječniku (ubuduće kratica: ARj.): »Riječ je slovenska, ali se nalazi i u kajkavaca i u sjevernih čakavaca od XV vijeka« (V., 393.).

7.— *Jakin* je starohrvatski naziv za grad Anconu (u Italiji).

8.— *Ter* = te. Oblik *ter* upotrebljava se i danas u Senju. — *Senjanom* = Senjanima (dat. množ.).

9.— *Forbin* = vjerojatno neki francuski zapovjednik.

10.— Glagol *nadijati se* znači *nadati se*, a izveden je od imenice *nadija* (= nada). Oblici *nadija* i *nadijati se* bili su sasvim obični u starim čakavskim tekstovima.

11.— *Peljati* = voditi. Tako se i danas govori u Senju. Za fonem *lj* upotrijebio je Vitezović grafiju *ly*.

12.— *Zatre* = 3.1.jd.prez. od *zatrći*. — Prema originalnom *Szejn* Matić je ostavio *Sejn* (v. Građa, str. 166.).

Jer mu zada mnoge štode
V ovo kratko dvih lit vrime,
Zarobeč mu Lyude, Brode,
I kršeč mu glasno ime.
Stvar osvete jest vridnia,
Čim je misal hrabrenia,
Al Szenjani nepokojni
Duggo čekat ove Ratte,
Dokle dojdū Brodi bojni
Domovinu nyim yrvatti,
Misle sami isk at sliku,
Toga gošta za priliku.
Ter da prem ū Zimsku dobu
I More je suprotivo,
U kō doba replu sobu
Iziskava sve stō j' xivo.
A kad f vetri zimno More
Válya slape kako Gore ?
Neglyedeči svega toga,
Sto velike sille strassi,
Videch sminnost syrca svoga
Herkajūse sami nasni,
Dāse groznyam vidit dadu,
Kib je manji strah ū Gradu.
Zmed

13.— *Jer mu zada mnoge štode* = jer mu je nanio mnogo štete. Sintagme zadati škodu (= naškoditi, nanijeti štetu, oštetiti) nema u ARj.

14.— *V ovo kratko dvih lit vrime* = u ovo kratko vrijeme od dvije godine.

16.— *I kršeč mu glasno ime* = i uništavajući mu glasovito ime. Pridjev *glasan* značio je u starohrvatskom jeziku *glasovit*, *na glasu*.

17.— *Stvar osvete jest vridnija* = osveta je vrednija.

18.— *Čim je misal hrabrenija* = čim je misao hrabrija, tj. čim je podvig veći. U ARj. pridjev *hrabren* objašnjen je kao onaj »koji se u pogibli ne boji nego se uzda u svoju snagu« (III., 674.).

19.— *Nepokojni* = nemirni.

Jer mu zada mnoge škode	13
V ovo kratko dvih lit vrime,	14
Zarobeć mu ljude, brode	15
I kršeć mu glasno ime.	16
Stvar osvete jest vridnija,	17
Čim je misal hrabrenija.	18
Al Senjani nepokojni	19
Dugo čekat ove rate,	20
Dokle dojdū brodi bojni	21
Domovinu njim rvati,	22
Misle sami iskat stiku,	23
Toga gosta za priliku.	24
Ter da prem u zimsku dobu	25
I more je suprotivo,	26
U ko doba toplu sobu	27
Iziskava sve što j' živo.	28
A kad s vetri zimno more	29
Valja slape kako gore?	30
Ne gljedeći svega toga,	31
Sto velike sile straši,	32
Videć sminost srca svoga	33
Herkaju se sami naši;	34
Da se grožnjam vidit dadu,	35
Kih je manji strah u gradu.	36

20.— *Dugo čekat ove rate* = dugo im je čekati ratove.

21.— *Dokle dojdū brodi bojni* = dok dođu brodovi bojni. Prezent *dojdū* nastao je od *do* + *īdu* (danas u Senju: *dojdedu*), a u nom. množ. *brodi* čuva se tzv. kratka množina kakva se jedino upotrebljava i danas.

22.— *Njim* = dat. od *oni*. Grafija *nyim* pokazuje da današnje *nj* Vitezović piše dvojako: *n-j* i *n-y* (*Szenja* — *nyim*). Ova dvojnost upućuje zacijelo na dvojak izgovor, tj. nesliven izgovor označava Vitezović sa *nj* (zato je kod takvih primjera moguća metateza *jn*), a sliven sa *ny*. — *Rvati* = napadati.

23.— Riječi *stika* nema u ARj., ali prema glagolu *stikati* (= silom stiskati, zbijati) bit će da je značila *sudar*.

25.— Oznake kod *dā* i *ū* nemaju nikakva prozodijskog značenja, one samo markiraju konac riječi (uspor. npr. *dāse* u 9. retku). — *U zimsku dobu* = u zimsko doba. Iz ovoga se primjera vidi da je imenica *doba* bila ženskoga roda (tako je u Senju i danas), ali Vitezović upotrebljava i srednji rod (v. 27. stih).

26.— *Suprotivo* = protivno.

27.— Vitezovićeva oznaka kod *kō* upućuje svakako na duljinu vokala *o*, po svoj prilici na dugosilazni naglasak (uspor. gen. sg. *glāsa* u 39. retku). — Oblik *toplū* (mj. *toplu*), kako upotrebljava Vitezović, običan je i danas u govoru starijih Senjana. — Imenica *doba* ovdje je srednjega roda, a mogla je biti i ženskoga (uspor. 25. stih).

Zmed' odalih Lalich mladi
I Buskovich uzesse sver
Junackoga glasa radi,
S' nyimi druggih do pedeset,
U' jednoj Fusti i kaichu
Idu skuffit svoju frichu.
Pustihule v' linye More,
Nit vetrov nit Zime gledoch,
f' jakimise slapmi bore
se na fillu Mora vozoch.
Ogledaju svaku stranu,
Da Franceze gdi zastanu.
I pokle jur obajdohu
Mnogo More i Otoka,
Ter jos nigdir nenajdohu
Puta svoga prave zroke,
Na dalyeh sminna xelya,
skuffit frichu kugod, pelya.
Trabakulu nit zapazze,
Od Napulye to Brod bisse,
Vred' prot nyemu vazmu stazze,
I na nyega navalisse:
Mornarice u big dahu,
Szenjani Brod obdyrkahu.

Bu-

28.— *Iziskivati* je iterativ prema *iskati*, tj. tražiti. — Prema primjeru *xivo* jasno je da Vitezović upotrebljava grafem *x* za fonem ž.

29.— *Vetri* = vjetrovima (instrumental množine).

30.— Ovakav akcenat u prezentu *valja* (vidi original!) upotrijebio je Vitezović prvi put u Senjčici. Njime označuje tzv. čakavski akut na prvome slogu i osigurava značenje jer prezent s istim glasovnim kosturom, ali s dugosilaznim naglaskom na drugom vokalu *a*, značio bi: *vrijedi*. — *Slape* = slapove (akuz. množ.).

31.— *Ne gljedeći* = ne gledajući. Promjene konsonantskih grupa *kl* u *klj* (*kleti* — *kljeti*) i *gl* u *glj* (*gledati* — *gljedati*) sačuvala su se do danas u Senju.

Zmed ostalih Lalić mladi	37
I Butković uzeše svet	38
Junačkoga glasa radi,	39
Š njimi drugih do pedeset,	40
U jednoj fušti i kaiću	41
Idu skusit svoju sriću.	42
Pustihu se v sinje more,	43
Nit vetrov nit zime gljedeć	44
S jakimi se slapmi bore	45
Se na silu mora vozeć	46
Ogljedaju svaku stranu	47
Da Franceze gdi zastanu.	48
I pokle jur obajdohu	49
Mnogo more i otoke,	50
Ter još nigdir ni najdohu	51
Putu svoga prave zroke,	52
Na dalje ih smina želja,	53
skusit sriću kugod, pelja.	54
Trabakulu nut zapaze,	55
Od Napulje to brod biše,	56
Vred' prot njemu vzamu staze,	57
I na njega navališe:	58
Mornari se u big dahu,	59
Senjani brod obdržahu.	60

33.— *Sminost* = smionost. Geminata je *nm* u originalu zbog kratkoga *i*.

34.— Prema Vitezovićevu bilježenju *herkajuse* jasno je da se radi o 3. l. množ. prez. glagola *herkati se*. Uostalom, taj glagol tako zabilježen susrećemo i u drugim Vitezovićevim djelima (npr. u Odiljenju sigetskome, 108. stih), a rabi ga i Senjanin M. Kuhačević. Nema dakle nikakva opravdanja što je taj glagol smješten u ARj. sub voce *hrkati se*. Kad bi se radilo o vokalnomo *r*, kako suponira ARj., onda bi Vitezović upotrijebio digram *yr*, kao što redovito čini kod vokalnoga *r* (uspor. *zvyrh* — *zvrh*, *kyrsech* — *kršeć*), a ne bi napisao *er*. *Herkati se* znači hrabriti se, sokoliti se.

35/36.— *Da se grožnjam vidit dadu // kih je manji strah u gradu* = da se suprotstave grožnjama kojih se malo tko straši u gradu (tj. Senju).

37.— *Zmed* = između.

38.— *Uzeše svet* = odlučise.

39.— Vitezovićevu oznaku u riječi *glasa* valja čitati kao dugosilazni naglasak na prvom samoglasniku *a*.

40.— *Š njimi* = instr. množine sa sandhi-pojavom *š mj. s* kako je i danas u Senju. — Prema ovom se stihu točno vidi da je uz Lalića i Butkovića bilo »do pedeset« Senjana. Netočan je, prema tomu, Klaićev podatak da su Lalić i Butković okupili »oko sebe sto i pedeset drugova« (str. 193.). Taj je pogrešan podatak preuzet i bez provjere uvršten u knjižicu o izložbi djela Pavla Vitezovića (izd. JAZU, Zagreb, 1952.) gdje stoji da su Senjani, »njih oko 150, zaplovili Jadranom« (str. 9.).

Buduck korub pun i ulys,
Poflassèga È Domovini:
Tako pyrvu frichu Pulys
Í Boxjim darom Szenyu csini:
Alche datti nyim jos vecha
Dobar Bog, i dobra Szrecha.
V^a Dubrovacske odtud kraje
v^o famoj Fusti otidosse;
Kadi gusto-krat priftaju,
Kife Franci privyrgose:
Buduch tù Szejn dalecs z oka,
I tak strahu manye zroka.
Dovazuckise blizu lúke,
Maslinicom koju zovu,
Zapazzise sebi v^o ruke
Prispivatti frichu novu:
Brod veliki, zván Tyrtana,
Jadri È lúki iskar stana.
Oni pod bok od te Lúke
Svoju Fustu zafsonihu,
Na Tyrtanu stavit ruke
Prijspodobno nehorihu,
Sest topovov imajuchu,
I v^o jadráse uffajuchu.

41.— Vitezovićevo bilježenje bez sumnje pokazuje prijedlog *u* na početku ovoga stiha, pa nije sasvim jasno zašto je T. Matić taj prijedlog na ovome mjestu pročitao kao *v* (uspor. Građa, 167.). Naime, pored prijedloga *v* piše Vitezović i *u* (npr. *u zimsku dobu*, 25. stih, *u ko dobu* 27. stih). — Značenje riječi *fušta* dao je sâm Vitezović u svojoj *Kronici* gdje kaže da je to »brzi brod« (str. 201.). U ARj. navodi se citiran Vitezovićeov primjer iz *Kronike* i ovaj iz Senjčice, ali pogrešno tj. s.v. *fusta* iako prema originalu treba čitati *fušta*. Za *fuštu* se u ARj. navodi da je to »manja vrsta galije« (III., 80.), a u Skokovu *Etimologijskom rječniku* kao »lađa na kojoj su se osuđenici, fustarii, vozili« (I., 538.). — Za riječ *kaić* navodi ARj. (IV., 734.) kao potvrdu upravo ovaj primjer iz Vitezovićeve *Senjčice* i kaže da dolazi od tal. *caicchio*, a ovo

Buduć korub pun i ulja,	61
Poslaše ga k domovini:	62
Tako prvu sriću Pulja	63
S božjim darom Senju čini:	64
Al' će dati njim još veća	65
Dobar bog i dobra sreća.	66
V dubrovačke otud kraje	67
v samoj fušti otidoše;	68
Kadi gusto krat pristaju,	69
Ki se Franci privrgoše:	70
Buduć tu Senj daleč 'z oka,	71
I tak strahu manje zroka.	72
Dovažuć se blizu luke,	73
Maslinicom koju zovu,	74
Zapaziše sebi v ruke	75
Prispivati sriću novu:	76
Brod veliki, zvan trtana,	77
Jadri k luki iskat stana.	78
Oni pod bok od te luke	79
Svoju fuštu zaslonihu,	80
Na trtanu stavit ruke	81
Prij spodobno ne hotihu,	82
Šest topovov imajuću,	83
I v jadra se ufajuću.	84

od turskog *kayik*. To misli i Skok (ERj. II., 14.) s.v. *kaik* s dopunom da je oblik *kaić*, tj. »sa ć mjesto k, koje je nastalo odatle što se grafija *ch* = *ć* identificirala s mletačkom grafijom za naše *-ich* = *-ić*«. Oba rječnika kažu da je *kaić* čamac što ga brod vuče za sobom, a to odgovara i današnjem značenju. To se lijepo slaže s Vitezovićevom slikom o »fušti i kaiću«, tj. o brodu i čamcu, a ne o »dvjema brodicama« kako navodi V. Klaić (str. 193.). Da se radi o jednom brodu, potvrđuje i stih 68.

42.— *Skusit* = pokušati.

44.— *Vetrov* = gen. množ. — Konsonatska grupa *glj* u participiju *gljedeć* ista je kao u 31. stihu (v. tamo). — *Nit vetrov nit zime gljedeć* = ne gledajući, ne obazirući se na vjetrove i zimu.

45.— *Jakimi slapmi* = jakim slapovima (instr. množ.).

46.— *Se na silu mora vozeć* = vozeći se na silu mora, tj. po jakom nevremenu.

48.— *Francez* (= Francuz) je načinjeno prema mletačkom *Francesse*.

49.— *I pokle jur obajdohu* = i pošto već obiđoše. — Grupnu *jd* u *obajdohu* usporedi s *dojdu* u 21. stihu.

51.— *Ter još nigdir ne najdohu* = te još nigdje ne nađoše.

52.— *Zroke* = uzroke.

53.— *Smina* = smiona, junačka, hrabra (uspor. također 33. stih).

54.— *Kugod* = koju god (tj. sreću). Za prezent *pelja* vidi 11. stih.

55.— Vitezović rabi oblik ženskoga roda *trabakula* kako je tada bilo uobičajeno (uspor. Pomorska enciklopedija, Zagreb 1955., tom II., str. 522.). Danas je prevagnuo oblik *trebakul* muškoga roda. *Trabakul* (tal. *trabaccolo*) je obalni teretni jedrenjak.

56.— *Napulja* = Napulj (grad u Italiji). Takav se oblik susreće u dje-lima starijih hrvatskih pisaca.

57.— *Vred* = brzo, odmah, što prije. — *Vazmu* = uzmu. *Vred prot njemu vazmu staze* = odmah prema njemu uzeše pravac.

59.— *Mornari se u big dahu* = mornari se dadoše u bijeg, tj. pobjegoše.

60.— Glagol *obdržati* potvrđen je u ARj. i s dva Vitezovićeva primjera: jedan je iz *Kronike* u značenju *dobiti* ili *postići*, a drugi iz *Odiljenja sigetskoga* u značenju *sačuvati* ili *očuvati*. Ovaj primjer iz *Senjčice* bio bi bliži prvom, tj. postići silom, zarobiti, zaplijeniti.

61.— *Koruba* = rogač (*Ceratonia siliqua* L.). Čudo je što Vitezovićeva oblika *koruba* nema u ARj. ni u Skokovu ERj., nego samo *karuba*. Da se u Vitezovića ne radi o grešci, potvrđuje današnji senjski oblik koji se potpuno slaže s Vitezovićevim. *Korub* je gen. množine.

63.— *Pulja* je skraćeni oblik od *Apulija* (pokrajina u južnoj Italiji). Taj je oblik čest u starih hrvatskih pisaca.

65.— U Građi (knj. 29., str. 167.) Matić pogrešno piše *veću* umjesto *veća*.

66.— U Senju se kaže *srića*, tako je i u 63. stihu, a u ovom je Vitezović napisao *sreća* radi rime sa *veća*.

68.— Riječi »*v samoj fušti*« potvrđuje da su Senjani krenuli u napad jednim brodom, a ne dvama (uspor. komentar uz 41. stih).

69.— Oblik *kadi* (= gdje) nastao je čakavskim prijelazom poluglasa u *a* i refleksom *jata* u *i*. — *Gustokrat* = često; riječ je sastavljena od priloga *gusto* i gen. množ. *krat*.

70.— *Franci* je dativ imenice *Franca* koju su stari pisci rabili umjesto *Francuska* (uspor. ARj. III., 65.). — *Privrgoše* je 3. l. množ. aorista od *privrći* (= biti privržen, prikloniti se). Stihove 69.—70. treba razumjeti ovako: gdje često pristaju oni koji su bili privrženi Francuskoj.

71.— *Daleč* je prilog napravljen od pridjeva *dalek*. — *Z mjesto iz* je stara čakavsko-kajkavska osobina. — *Buduć tu Senj daleč z oka* = budući da je tu Senj daleko od oka.

72.— *Zroka* = uzroka, razloga.

74.— Klaić smatra da se radi o Maslinici na otoku Šolti (v. Nav. djelo, str. 193.). Senjani su, sasvim sigurno, koristili šoltanske uvale za svoje napade, pa je jedna od njih dobila čak i naziv — *Senjska* (uspor. kartu u Pom. encikl., tom 7., s.v. Šolta).

75/76.— *Zapaziše sebi v ruke // prispivati sriću novu* = zapaziše da im u ruke dolazi nova sreća.

77.— Iz ovog Vitezovićeva stiha doznajemo da je u njegovo doba postojao »brod veliki« koji se zvao *trtana*. Pomorska enciklopedija (Zagreb 1961.) upotrebljava naziv *trtana* i navodi: »*Trtana* (tal. *trtana* sokol, arap. *taridha*, engl. *tartan*, franc. *tartane*, port., španj. *tartana*), teretni i ribarski jedrenjak sa Sredozemnog mora (i Jadrana) s jednim golim jarbolom i latinskim jedrom. Na pramcu ima kosnik iznad kojega se razapinje velika prečka... Bilo je *tartana* za dužu plovidbu sa 2 jarbola, a francuskih sa 3—4

jarbola. Tartana sa 3 i 4 jarbola razapinjala je na pramčanom jarbolu 2 križna jedra (debleno i košno), a na ostalim jarbolima latinska jedra. *Ratna tartana* (tartana grossa ili tartana da guerra) imala je 3 jarbola; bila je naoružana sa 2 ili 4 veća topa i sa 12—30 kamenjaša. Sve u tartane izvršno jedrile i dobro su podnosile žestok vjetar, jer su mogle mijenjati jedrilje i skraćivati sva jedra« (VII., 505.). Prema 83. stihu jasno je da se Vitezovićev »brod veliki« odnosi na ratnu tartanu.

78.— Stari sjeveročakavski denominal *jadriti*, s prijelazom početnoga jata u *ja-*, rabi se u istom obliku i u današnjem senjskom govoru. — Vitezovićev dativ *luki* potvrđuje da u njegovo doba više nije dolazilo do alternacije *k* sa *c*. *Jadri k luki iskat stana* = jedreći uplovi u luku.

79.— *Pod bok* = sa strane, postrance.

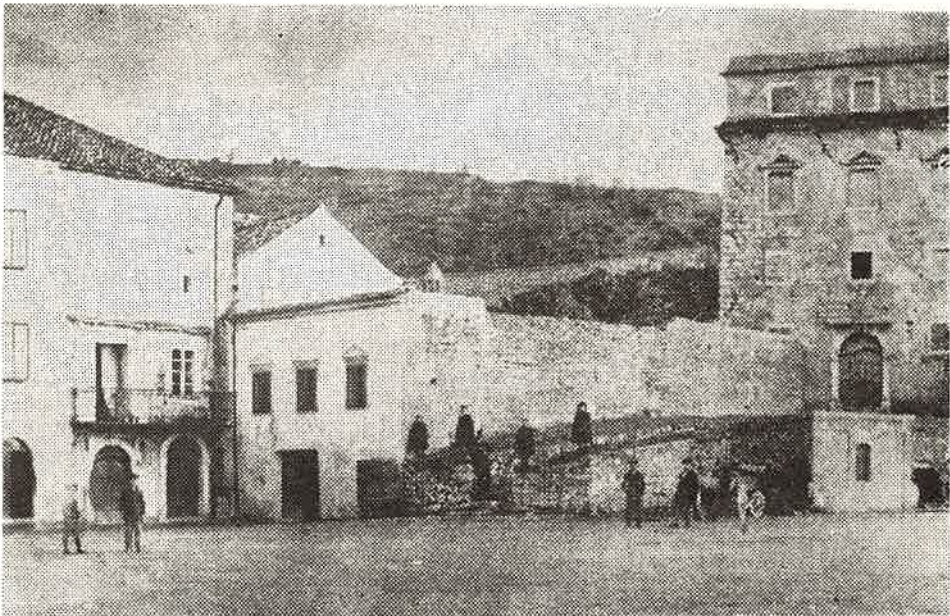
80.— *Zaslonihu* = 3. l. množ. imperfekta iako se radi o nesvršenom glagolu. Takva je uporaba bila sasvim obična u starih pisaca (uspoređ. *obajdohu* u 49. stihu, *najdohu* u 51. stihu, *dahu* u 59. stihu).

81.— *Na trtanu stavit ruke* = na trtanu navaliti.

82.— *Prij spodobno ne hotihu* = prije nisu htijeli jer nije bilo prikladno.

83.— *Sest topovov inajuću* = koja je imala šest topova. Radilo se dakle o povećem ratnom brodu koji je imao šest topova (uspoređ. komentar uz 77. stih).

84.— *I v jadra se ufajuću* = koja ufa u jedra. Ovi stihovi potvrđuju navode (v. komentar uz 77. stih) da su »tantane izvršno jedrile«. Za *jadro* mj. *jedro* vidi komentar uz 78. stih.

Sl. 163 — Slika južnog dijela obale, magazin i dijelovi gradskih zidina (oko 1895).

V^o Mašlinicu kad pač vnide,
Spravech jadra, sidra zpušti ;
Tad Szenjami dobu vide
Dáše ná nyu juris pušti .
Csim je v^o Boju vech rezika,
Dobitniku j' vecha dika.
Ostro dakle navalisse
Na Tyršanu Szejnski Lavi,
Velik ogaju tu podnisse,
Ali (hvalá Bogu) zdravi
Obladasse ti Hajduci
škacsuch í golóm sablóm v^o ruci .
V^o nyoj pšenice zadobisse
Vech od offam tišluch starov:
Sest lumbarad, mnogo visse
Teskih pussak i muzarov.
Tò pelyahu 'z Gyreske strane,
Da Francuzku vojsku hrane.
Sitti nassi í tim nebihu,
í dobrom írichom na vech zváni
Nadašefe odputihu
V^o svojoj Fusti i Tyršani :
Puklim Morem jadrech idu,
Doklem na cíl íriche pridu.

AI

85.— *Vnide* = unide, ude.

86.— *Spraveč* = gl. pril. sadašnji od *spraviti* (= pospremiti, složiti).

87.— *Doba* (žen. rod) ovdje je u značenju zgoda, prilika. Tako je i u Vitezovičevu *Odiljenju sigetskom*: »V dobi mu ne pride glas moje nevolje« (121. stih).

89.— *Več rezika* = više rizika, opasnosti.

93.— *Podniše* = 3. l. množ. aorista od *podniti* (= *podnijeti*).

95.— *Obladaše* = 3. l. množ. aorista od *obladati* (= *nadvladati*, *nadjačati*). Glagol *obladati* nalazi se u istom značenju u Vitezovičevu *Odiljenju sigetskom* i *Kronici*.

V Maslinicu kad pak vnide,	85
Spraveć jadra, sidra zpusti;	86
Tad Senjani dobu vide	87
Da se na nju juriš pusti.	88
Čim je v boju već rezika,	89
Dobitniku j' veća dika.	90
Oštro dakle navališe	91
Na trtanu senjski lavi,	92
Velik oganj tu podniše,	93
Ali (hvala bogu) zdravi	94
Obladaše ti hajduci	95
Skaćuć s golom sabljom v ruci.	96
V njoj pšenice zadobiše	97
Već od osam tisuć starov:	98
Šest lumbarad, mnogo više	99
Teških pušak i mužarov.	100
To peljahu z grčke strane,	101
Da francusku vojsku hrane.	102
Siti naši s tim ne bihu,	103
S dobrom srićom na već zvaní	104
Nadalje se oputihu	105
V svoj fušti i trtani:	106
Puklim morem jadrec' idu,	107
Doklem na cilj sriće pridu.	108

97.— *Zadobiše* = zaplijeniše.

98.— *Već* = više. — *Star* = mjera za žito koja je sadržavala 120 mletačkih litara (uspor. ARj. XVI., 429).

99.— *Lumbarada* je starinski top. *Šest lumbarad* (gen. množ.) slaže se sa *šest topovov* u 83. stihu.

101.— Za značenje riječi *peljati* vidi komentar uz 11. stih.

103.— *Siti* = zadovoljni, zadovoljeni.

104.— *S dobrom srićom na već zvaní* = s dobrom srećom pozvani za veće podvige.

107.— *Puklim morem* = otvorenim morem, pućinom.

108.— *Doklem* = veznik *dok, dokle* s doćetnim *m* koje je danas prešlo *n*. — *Pridu* = pridu, doću.

109.— U ARj. s.v. *odlačiti* nalazi se samo znaćenje »postati dlakav«. Oćito je da takvo znaćenje ne odgovara ovom Vitezovićevu primjeru. Međutim, s.v. *odvlaćiti* stoji napomena da taj glagol »po svojstvu kajkavskoga govora« može glasiti *odlačiti* i navode se jedino dva Vitezovićeva primjera iz *Prićićnika* u znaćenju *odgaćati, odlagati*. To se znaćenje može prihvatiti i za ovaj Vitezovićev stih.

110.— *Marciljana* je naziv napravljen prema venecijanskom *marcigliana*. To je ime broću što ga Pomorska enciklopedija opisuje s.v. *marsilijana* gđje

Al ni fricha neodlasci
Brod veliki Marsiljanu,
Ku brunčenic trinajst jasci,
I jos druggu mallo manyu,
Punne ulya zadobihu
I junaeski posvoihu.
Dvi tyrtane josche visse,
Obbe takoj punne ulya,
filnom rukom zadobisse,
Ter prez smyrri, nê prez zulya:
Dãse svit i More csudi,
Ka je jakost v ovih Lyudi.
Tako frichni i csestisti
Z glubin Mora dalekoga
Vranhufe ofobitni
Vojnici do strana svoga:
fudi svite sad po totmu,
Akoh je strah na domu?
Gospodinu Bogu slava,
Ki Szenjane tako milli.
A Vojvodi zdrava glava,
I svim, kisu s nyim hodilli,
Vridni perja ti lunaki,
I Vojvodstva vridan svaki.

Ova

se kaže da je marsilijana bila jedrenjak sa 3 ili 4 jarbola s križnim jedrima koji je služio kao teretni brod na Jadranskom i Sredozemnom moru. Pored obične marsilijane, čija je nosivost bila 200 kara, gradile su se i velike s nosivošću do 300 kara. Ako ovaj stih povežemo sa 112. stihom, izlazi da su Senjani zaplijenili dvije marsilijane, veliku i običnu.

111.— Ku je stegnut oblik akuz. jedn. koju. — Za brunčenicu se u ARj. (I., 685.) navodi samo jedna potvrda, i to ova iz Senjčice. Budući da se u Vitezovićevim djelima nalazi riječ *brunčen* u značenju *brončan* (v. Kronika, str. 7. i Odiljenje sigetsko, str. 14.), *brunčenica* je protumačena kao »top brunčen« (= brončan top). — *Brunčenic* = gen. množ. — Promjena završetka

Al ni srića ne odlači;	109
Brod veliki marciljanu,	110
Ku brunčenic trinajst jači,	111
I još drugu malo manju,	112
Pune ulja zadobihu	113
I junački posvojihu.	114
Dvi trtane jošće više,	115
Obe takoj pune ulja,	116
Silnom rukom zadobiše,	117
Ter prez smrti, ne prez žulja:	118
Da se svit i more čudi,	119
Ka je jakost v ovih ljudi.	120
Tako srićni i čestiti	121
Z glubin mora dalekoga	122
Vratihu se osobiti	123
Vojnici do stana svoga:	124
Sudi svite sad po tomu,	125
Ako ih je strah na domu?	126
Gospodinu bogu sláva,	127
Ki Senjane tako mili.	128
A vojvodi zdrava glava,	129
I svim, ki su š njim hodili,	130
Vridni perja ti junaki,	131
I vojvodstva vridan svaki.	132

-*naest* u -*najst* kod brojeva od 11 do 19 poznata je i danas u Senju. — *Jači* je 3. l. jedn. prez. od *jačiti* (= činiti da što bude jače, jačati, pojačavati).

113.— *Zadobihu* = zaplijeniše.

115.— *Jošće* = još.

116.— *Takoj* = tako.

117.— *Zadobiše* = osvojiše, zaplijeniše.

118.— *Ter* = te. — *Prez* = bez.

122.— *Prijedlog z mj. iz* je vrlo stara čakavsko-kajkavska osobina. — Riječ *glubina* (= dubina) upotrebljavaju prema podacima iz ARj. (III., 206.) sjeverni čakavci kao kontinuantu jedne praslavenske varijante (uspor. Skokov ERj. s.v. dubok).

126.— *Na domu* = kod kuće, u zavičaju.

128.— Ovaj Vitezovićev stih služi u ARj. kao primjer za glagol *militi* u značenju »milovati, t.j. ljubiti, rado imati« (VI., 675.).

130.— *Š njim* (= s njim) promjena *s* u *š* u tzv. sandhi-položaju.

131.— *Vridni perja* = vrijedni perjanice, tj. treba da dobiju perjanicu kakvu su nosili ljudi višeg položaja. — *Junaki* = nom. množ. s analoški povraćenim *k mj. c.*

134.— *Spravi* = napravi, ispjeva.

137.— *Kom* je stegnut instr. jedn. zamj. ž.r. *kojom*. — *Vazdar* (= uvijek) prilog nastao od *vazda* + *že* s promjenom *ž* u *r* i redukcijom završnoga *-e*. — *Glasan* = glasovit, na glasu.

Ovu Pismu njim na diku
Domorodac verni spravi:
A ostalim na priliku:
Daje svaki trsi k slavi.
Kom bi Szejn Grad vazdar gla-
san,
I viteskom dikom pasan.
A Ti Szenju staroviki,
Verni Bogu i Cesaru,
Rasti svak dan k vechoj diki,
U millosche Bozje daru.
Nepristanni v dobrom csinu,
Lyubech Bratyu i druxinu.

Ovu pismu njim na diku	133
Domorodac verni spravi:	134
A ostalim na priliku:	135
Da se svaki trsi k slavi.	136
Kom bi Senj grad vazdar glasan	137
I viteškom dikom pasan.	138
A ti Senju staroviki	139
Verni bogu i cesaru	140
Rasti svak dan k vechoj diki,	141
U milošće božje daru.	142
Ne pristani v dobrom činu,	143
Ljubeć bratju i družinu.	144

138.— *Pasan* = part. perf. pas. od *pasati* (prez. pašem) u značenju *okružen*.

139.— *Staroviki* = starovjek, star.

142.— *U milošće božje daru* = u daru božje milosti, u milosti božjoj. -- *Milošća* = stari čakavski oblik s promjenom konsonantske grupe *stj* u *šč*.

143.— *Ne pristani* = ne prestani. — *Ne pristani v dobrom činu* = ne prestani dobro činiti.

144.— Akuzativ *bratju* (= braću) ima još uvijek nehotiranu sekundarnu grupu *tj*.